



ГАРБАР
Ольга Петрівна,
канд. іст. наук,
старший викладач кафедри соціально-
гуманітарних та правових дисциплін
Уманського національного
університету садівництва
(м. Умань)

С. С. РУБІН: ВІД УЧНЯ УМАНСЬКОГО УЧИЛИЩА ЗЕМЛЕРОБСТВА І САДІВНИЦТВА ДО ВЧЕНОГО ЗІ СВІТОВИМ ІМ'ЯМ

У статті висвітлено роль видатного вітчизняного вченого-агронома С.С. Рубіна у розвитку садового землеробства в Уманському сільськогосподарському інституті.

В статтє отражена роль выдающегося отечественного ученого-агронома С.С. Рубина в развитии садового земледелия в Уманском сельскохозяйственном институте.

The article elucidates the role of an outstanding Ukrainian researcher-agronomist S.S. Rubin in the development of field husbandry at Uman Agricultural Institute.

Становлення Української держави вимагає зосередження матеріальних і духовних зусиль, створює потребу пильніше вивчати досягнення вітчизняних учених у науковій, організаційній, педагогічній та громадській діяльності. Враховуючи дану позицію є зрозумілою нагальна необхідність відтворення історичної пам'яті про одного з найвидатніших представників когорти учених-землезнавців, талановитого організатора наукових досліджень з утримання ґрунту в садах, доктора сільськогосподарських наук професора Уманського національного університету садівництва Симона Самійловича Рубіна (1900–1985), чий життєвий шлях становить цілу епоху вітчизняного наукового та суспільного розвитку.

Аналіз діяльності С.С. Рубіна є актуальним з огляду на масштабність і різноплановість його наукового доробку світового рівня, що уславив вітчизняну науку, став її національним надбанням.

Ще за життя С.С. Рубіна та після його смерті, була високо оцінена його визначна роль в розвитку землеробської науки. Про нього написано низку статей колегами, учнями, тими, хто працював поруч у науково-дослідній і науково-організаційній галузі, друзями, шанувальниками його таланту.

Високу оцінку науковим пошукам та викладацькій діяльності професора С.С. Рубіна дають такі науковці: А.Д. Бурмістров, В.О. Єщенко, О.І. Здоровцов, І.М. Карасюк, П.Г. Копитко, І.І. Маршанія, В.О. Пастушенко, А.І. Петелько, А.А. Рибаків, Ю.Ф. Терещенко, В.В. Церлінг.

Симон Самійлович Рубін народився 1900 року в селищі Родошковичі Мінської області у багатодітній сім'ї вчителя.

Родинний мікроклімат, де панували добрі взаємини батьків і дітей, був саме тим середовищем, де формувалася особистість майбутнього вченого. Батьки багато уваги приділяли дітям, виховуючи в них найкращі людські якості: чесність, правдивість скромність, почуття обов'язку і відповідальності, любов до праці, повагу до людей. Роблячи перші кроки в освіту в місцевому двокласному училищі, він проявив особливу захопленість садівництвом і городництвом. Свої знання у цій галузі розширив у Мінському нижчому сільськогосподарському училищі.

Бажання поглиблювати свої знання і працювати в галузі садового землеробства привело С.С. Рубіна в 1917 р. до найбільшого навчального закладу в Умані – середнього училища землеробства та садівництва, заснованого у 1844 році. У той час це училище було єдиним навчальним закладом Росії, який готував кадри вчених-садівників.

У становленні С.С. Рубіна як наукового працівника, у формуванні його поглядів велику роль зіграло навчання в Тімірязєвці, де він отримав широку агрономічну і біологічну підготовку під керівництвом таких вчених, як В.Р. Вільямс, Н.Я. Демянов, О.Г. Дояренко, В.І. Едельштейн, І.А. Каблуков,

Д.Н. Прянішніков. Навчаючись на агрономічному факультеті, С.С. Рубін додатково відвідував лекції професора П.Г. Шитта з садівництва [9].

Закінчивши у березні 1930 р. навчання в академії, С.С. Рубін за клопотанням Наркомпросу України повертається в Уманський сільськогосподарський інститут на посаду доцента. Збагачений глибокими знаннями, С.С. Рубін закладає перші досліди з питань утримання ґрунту в міжряддях яблуневих садів, удобрення плодових і ягідних культур. Цим дослідом судилося стати унікальною лабораторією просто неба, в якій студенти, аспіранти, викладачі вивчали таємничі процеси, що відбувалися в садовому ґрунті і плодовому дереві [2, с. 8–9]. Вони є найбільш довготривалі не тільки в Україні, але й за кордоном.

Симон Самійлович завжди пам'ятав слова Тімірязєва: давайте запитаємо рослину – вона нам відповість. Це означало, що необхідно закладати все нові і нові досліди, з хвилюванням і тривогою очікувати, що скаже рослина, чим відповість на вторгнення людини у природу. Чекати доводилось не день і не місяць, а цілі роки. Але молодий учений готовий був перебороти будь-які труднощі: він твердо вирішив досягти поставленої мети.

Симон Самійлович вважав необхідним одночасно з дослідями в інституті проводити роботу і у виробничих умовах – в колгоспах і радгоспах республіки. Це давало можливість не тільки ще раз перевірити дослід, але також провести його на різних ґрунтах, у різних кліматичних умовах [7].

Узагальнивши результати дослідних даних по садовому землеробству, С.С. Рубін підготував дисертацію, яку 19 грудня 1936 р. успішно захистив на вченій раді Московської сільськогосподарської академії ім. К.А. Тімірязєва на ступінь кандидата сільськогосподарських наук. 22 жовтня 1945 р. на тій же вченій раді успішно захищає дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук.

Можна лише дивуватися працездатності С.С. Рубіна, оскільки поряд з науково-організаційною і викладацькою роботою він у цей період написав і підготував до друку низку значних наукових праць. Водночас у 1947 р.

С.С. Рубін обійняв ще одну відповідальну посаду: він був призначений проректором з навчальної і наукової роботи УСГІ і обіймав цю посаду впродовж шістнадцяти років. На плечі С.С. Рубіна як проректора лягла величезна науково-організаційна робота, яка, до того ж, поєднувалась з викладацькою діяльністю. Працьовитість, талант і прагнення до науки сприяли швидкому науковому зростанню С.С. Рубіна.

У 1949 р. за матеріалами досліджень вийшла монографія «Удобрення плодових і ягідних культур» [5], за яку у 1952 р. йому була присвоєна Державна премія СРСР III ступеня. Монографія завоювала широку популярність і перевидавалась декілька разів.

У 1954 р. підсумувавши багаторічні спостереження, С.С. Рубін видає книгу «Утримання ґрунту в садах». Результати цих спостережень представлені в коридорах і аудиторіях кафедри загального землеробства Уманського національного університету садівництва, які нагадують музей [3].

З під пера С.С. Рубіна вийшло 417 наукових друкованих праць, із них 32 книги. У 1982 р. комітет з державних премій Української РСР в галузі науки і техніки при Раді Міністрів УРСР присудив С.С. Рубіну Державну премію за шосте видання підручника «Загальне землеробство» – 1000 крб., яку він віддав у Фонд миру. Роботи С.С. Рубіна одержали високу оцінку в науковому світі, серед спеціалістів-виробничників і садоводів-любителів. У них він, крім своїх досліджень, синтезував майже всі найновіші досягнення світової науки і практики з питань, які розглядав, наводив багатющий експериментальний матеріал. Остання фундаментальна монографія «Утримання ґрунту і удобрення в інтенсивних садах» була нагороджена Золотою медаллю ім. І.М. Мічуріна [4].

Згодом в аграрній науці будуть зроблені нові відкриття з догляду ґрунту в садах, але незмінними залишаються слова вченого про землю: «...немає нічого дорожчого, ніж орні угіддя. Особливо важливо не допускати знищення верхнього родючого шару ґрунту» [11].

Щорічно С.С. Рубін представляє досягнення науковців кафедри загального землеробства на Всесоюзних сільськогосподарських виставках.

Багаторічна і плідна праця професора С.С. Рубіна відзначена високими державними нагородами, почесними званнями. У 1953 р. С.С. Рубін нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, у 1955 р. медаллю до 100-річчя від дня народження І.В. Мічуріна. У 1955–1956 рр. – нагороджений двома бронзовими медалями, у 1957–1958 рр. – двома Великими срібними медалями ВДНГ СРСР, у 1958р. – орденом «Знак Пошани». У 1959–1960 рр. – Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР, у 1960 р. – Великою золотою медаллю ВДНГ СРСР, у цьому ж році С.С. Рубіну присвоєно звання заслуженого діяча науки УРСР.

Під керівництвом С.С. Рубіна Уманський сільськогосподарський інститут одним із перших почав широкомасштабний експеримент з розробки наукових сівозмін в умовах інтенсифікації і спеціалізації аграрного виробництва [9, с. 59–60].

Ім'я С.С. Рубіна стало візитною карткою Уманського сільськогосподарського інституту. Він був ініціатором і організатором шести всесоюзних, регіональних, республіканських і міжреспубліканських нарад із різноманітних питань аграрної науки.

Науково-дослідницька діяльність С.С. Рубіна відбувалася в радянській період. У багатьох його наукових здобутках він був першопрохідцем і залишив після себе неповторні наукові надбання, сукупність яких сформувала його як одного з найвидатніших вчених.

Перебуваючи на посаді проректора з наукової і навчальної роботи та одночасно протягом 50-ти років очолюючи кафедру загального землеробства, С.С. Рубін вміло організовував оптимальний навчальний процес – раціональне співвідношення між теоретичними і практичними заняттями з використанням технічних засобів навчання, а також організації навчальної і виробничої практики.

С.С. Рубін – не лише великий учений, але і організатор землеробської науки в Україні. Він зробив значний особистий внесок у розробку актуальних проблем і перспектив розвитку сільського і всього народного господарства.

Здійснив великий вплив на формування наукової думки в підвищенні продуктивності сільськогосподарського виробництва, зокрема плодкових і польових культур, в тому числі з питань догляду за ґрунтом у їх насадженнях, підвищення врожайності культур на основі запровадження наукових досліджень.

Наукова школа С.С. Рубіна сформувалась у радянський період, вмістила в себе досягнення тієї епохи і не втратила своєї актуальності і на сучасному етапі трансформації в глобальні світові господарські процеси соціально-економічного розвитку на базі загальних об'єктивних закономірностей.

З іменем Симона Самійловича пов'язана ціла епоха в розвитку й нагромадженні землеробських знань. Ним створено велику школу дослідників, які, маючи власні наукові школи, зробили і продовжують робити великий внесок в науку, його неперевершені за науковою сутністю і значенням особисті надбання в сфері землеробства, плідівництва і агрохімії були зразком та орієнтиром для інших занятих у ній.

Під його керівництвом захистили дисертації 69 осіб (7 докторських і 62 кандидатських).

Багато учнів професора С.С. Рубіна нині вже самі досягли вагомих наукових результатів. Вони стали честю, гордістю, і славою С.С. Рубіна і Уманського національного університету садівництва. Переважна більшість їх працювала і нині працює в університеті: д-р с.-г. наук, заслужений працівник освіти України І.М. Карасюк, д-р біол. наук З.М. Грицаєнко, д-р с.-г. наук О.І. Зінченко, д-р с.-г. наук П.Г. Копитко, д-р с.-г. наук В.О. Єщенко, д-р с.-г. наук А.П. Бутило, д-р с.-г. наук Ю.Ф. Терещенко, професори О.М. Геркіял, Ю.В. Коларьков, А.В. Роєнко та багато інших [10].

Чимало зусиль і часу вчений віддав науково-представницькій та просвітницько-популяризаторській роботі. Активним популяризатором досягнень садового землеробства і перспектив подальшого його розвитку був С.С. Рубін і як автор багатьох публікацій у зарубіжних наукових журналах. Він листувався і обмінювався досвідом із садівництва з польським професором

Владиславом Красовським, а також з чеськими, румунськими, болгарськими, німецькими вченими з питань наукової і публіцистичної діяльності. Його наукові праці опубліковані в Болгарії, Чехословаччині, Німеччині, Польщі, Югославії, Китаї, Бельгії, Новій Зеландії.

Ім'я С. С. Рубіна, як ученого агронома-садовода, стає відомим далеко за межами країни. У 1962 р. його праця «Результати тридцятирічних досліджень з питань системи утримання ґрунту в молодих і плодоносних садах» друкується серед доповідей радянських учених на 16 Міжнародному конгресі із садівництва.

Визначною складовою світового визнання С.С. Рубіна слід вважати й те, що він особисто у складі наукових делегацій брав безпосередню участь у високих міжнародних наукових зібраннях.

У вересні 1966 р. С.С. Рубін у складі радянської делегації був учасником XVII Міжнародного конгресу з садівництва в США (штат Меріленд), де виступав з доповіддю за результатами досліджень у галузі плодівництва англійською мовою на тему: «Дослідження з питань удобрення садів» і «Деякі фізіологічні і агрохімічні питання кореневого живлення яблуні і груші» [7, с. 27–29].

Влітку 1967 р., за ініціативою ректора інституту професора Г.І. Мусатова, у складі делегації від Уманського сільськогосподарського інституту (Мусатова Г.І., Рубін С.С., Андрієнко О.С., Попова Н.Є., Горбатюк Д.О., Карасюк І.М., Єрін М.І. та ін.) та представниками Закарпатської дослідної станції, С.С. Рубін відвідав Угорщину, де ознайомився з постановкою навчального процесу в університеті міста Дебрецен та розвитком садівництва і виноградарства, відвідав підприємства переробки і зберігання плодової продукції. У місті Токай знайомився з технологією виготовлення токайських вин. У науковому інституті садівництва м. Будапешт оглянув досліди з удобреннями, ознайомився з садами сільськогосподарського технікуму в Недерхазе, а також побутом і звичаями народів Угорщини. Там він зустрівся з доктором с.-г. наук, професором науково-дослідного інституту садівництва

Іштваном Терчем. Обмін досвідом, книгами і статтями в журналах, листування продовжувались до кінця життя [8].

У вересні 1974 р. був учасником VII міжнародного колоквиуму з діагностики живлення та застосування добрив під плодами в ФРН, де зробив доповідь на тему: «Роль породи, сорту і тривалість застосування добрив у мінеральному живленні плодових рослин» [6] англійською мовою; відвідав наукові установи: дослідні сади інституту садівництва, дослідну станцію Інституту Калію в Ганновері, науково-дослідний інститут в Гамбурзі.

Читаючи німецький журнал «Архів із садівництва», який видавався в Берліні, С.С. Рубін заочно познайомився з його головним редактором, доктором, професором науково-дослідного інституту плодівництва Генріхом Фрідріхом. У 1976 р. в цьому журналі він друкує статтю «Довготривалі дослідження з добривами в садах» німецькою мовою [9, с. 29].

У 1978 р. С.С. Рубін у співавторстві з П.Г. Копитком, З.В. Геркіял, В.І. Прасолом друкує статтю «Взаємозв'язок між забезпеченістю ґрунту поживними речовинами, хімічним складом листків і урожайністю яблуні» англійською мовою серед доповідей на VIII міжнародному колоквиумі з аналізів рослин і проблем добрив.

Дуже часто С.С. Рубін приймав зарубіжні делегації і відомих учених у себе вдома, про що свідчать їх відгуки в книзі відвідувань кафедри. У 1957 р. директор Румунської плодоягідної дослідної станції В. Войнешти відмічав, що досліді, які ведуться під керівництвом талановитого робітника С.С. Рубіна, дуже оригінальні і навряд чи мають рівних собі в інших країнах.

Дуже переконливий і красномовний відгук зроблений 1972 р. представниками делегації із Угорщини: «Із літератури нам уже давно відомо про досліді, які проводить професор С.С. Рубін з плодовими культурами протягом десятиліть. Але те, що ми тут особисто дізнались, перевершило наші сподівання і є дуже навчальним і вражаючим» [8].

Гідно представляючи вітчизняне садове землеробство, С.С. Рубін ознайомлював вчених інших країн з його здобутками, піднімав імідж країни з

високим рівнем землеробських знань. Разом з тим, намагався якомога більше побачити в кожній країні, перейняти досвід вчених-аграріїв. Він глибоко вникав в особливості аграрної землеробської науки і практики зарубіжних країн, з метою застосування її здобутків в Україні. Далеко за межами України стали відомі високоефективні результати багаторічних досліджень С.С. Рубіна, які дозволили створити відому систему обробітку ґрунту та удобрення плодкових дерев [79].

Професор С.С. Рубін є новатором-вченим в галузі садівництва. Йому, першому в Україні, належить ініціатива закладки серії багаторічних дослідів, які дали можливість в нинішній час правильно вирішити питання підвищення родючості ґрунту в садах. Можна з впевненістю стверджувати, що в особі С.С. Рубіна вітчизняна агрономія мала великого вченого, який, розвиваючи дослідну справу з систем удобрення та утримання ґрунту, значно випередив у наукових пошуках Західну Європу і США.

Список використаної літератури

- 1 *Гергель І.* Професор Рубін / І. Гергель // Черкаська правда. – 1971. – 31 берез.
- 2 *Карасюк І. М.* Симон Самійлович Рубін : сторінки життя і наукової діяльності / І. М. Карасюк, О. І. Здоровцов, М. Ю. Замаховська // Збірник наукових праць, присвячений 100-річчю від дня народження С. С. Рубіна. – Умань, 2000. – С. 7–12.
- 3 *Козицька В.* Два рівних є крила / В. Козицька // Черкаська правда. – 1980. – 16 лют.
- 4 *Лауреати* золотих медалей // Вісн. с.-г. науки. – 1985. – № 5. – С. 10.
- 5 *Мартыненко М.* Благородный труд : Лауреаты Сталинских премий / М. Мартыненко // Сталинское племя. – 1952. – 22 марта.
- 6 *Роль* породы, сорта и длительного применения удобрений в минеральном питании плодовых растений / С. С. Рубин, А. А. Бондаренко, Г. К. Карпенчук, В. Ф. Моисейченко // *Анализы растений и проблемы удобрений*. Т. 2. – Ганновер, 1974. – С. 328–392.
- 7 *Рубин С. С.* Исследования по вопросам удобрений садов / С. С. Рубин // Доклады советских ученых к XVII конгрессу по садоводству (Мичиган, США). – М., 1966. – С. 227–236.
- 8 Ф. 55.74. Рубин Симон Самойлович (1900–1985) лауреат Государственной премии СССР, Заслуженный деятель науки УССР, доктор сельскохозяйственных наук, профессор спр.16. Переписка С.С. Рубина с венгерским профессором, доктором сельскохозяйственных наук научно-исследовательского института

садоводства Иштваном Терч об обмене отчетом и достижениях в научной работе, 1969–1976, 48 арк.

- 9 *Симон Рубин в воспоминаниях современников : ценное наследие ученого и педагога* / И. М. Карасюк, М. Ю. Замаховская, А. И. Здоровцов [и др.]. – К. : Изво УСХА, 1991. – 160 с.
- 10 *Уманський державний аграрний університет : історія, сьогодні, славетні імена.* – К. : Грамота, 2009. – 296 с.
- 11 *Цимбровська Л. О. Учений і педагог* / Л. О. Цимбровська // *За с.-г. кадри.* – 1990. – 15 лют.